This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Slav
9035.
1.875

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr Presěrin

Digitized by Google

Slava Prešernu!

o o o

Ob odkritju Prešernovega spomenika
v Ljubljani

sestavil

E. GANGL

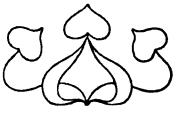

V Ljubljani

Tiskala in založila „Narodna tiskarna“ v Ljubljani

1905

Digitized by Google

Slav 9035.1.875

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAR 1 1963

Digitized by Google

Predgovor.

Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev me je naprosilo, naj napišem o Prešernu knjižico, namenjeno slovenski mladini in širšemu občinstvu.

Lotil sem se dela z iskreno željo, da razgrnem pred očmi slovenske mladine in širšega občinstva sliko življenja in delovanja pesnika Prešerna — tako sliko, ki je primerna razumevanju zlasti mladih bralcev in bralk. Izkušal sem v tesnem okviru očrtati vso dobo, ki je v nji deloval in živel Prešeren. Zato se mi je zdelo tudi potrebno, da nisem prezrl onih mož, ki so živeli v tesnejši zvezi s Prešernom ali ki so kakorkoli pomembno združeni z zgodovino tedanjih dni. Ti kratki podatki naj služijo lepemu namenu: budé naj ponos, širijo obzorje, ustvarjajo podlago nadaljnemu proučavanju slovenske književne zgodovine!

Življenje slavnih mož je zrcalo njih dobe ter vir navdušenja in izpodbude. Vsa dela velikih mož se družijo v mogočno povelje, ki ga je izrazil z lepimi besedami pesnik Stritar:

Svetó služimo sveti domovini!

O Prešernu so že mnogo pisali naši domači in tudi tuji književniki. Iz obilice tega gradiva sem posnel zgolj to, kar odgovarja namenu te knjižice. Najbolj

Digitized by Google

sem se opiral na Prešernov životopis, ki ga je priobčil Fraiičišek Levec leta 1879. v „Dunajskem Zvonu“. Vrlo dobro mi je tudi služila dr. Karla Glaserja „Zgodovina slovenskega slovstva“. Nekoliko podatkov sem vzel iz „Ljubljanskega Zvona“, v katerega I. letniku (1881) je priobčil Tomo Zupan spis „Iz Prešernovega življenja“. To in ono drobtino sem posnel iz knjige „Spomini na Prešerna“, ki jih je objavila Ernestina Jelovškova. — Pesmi, ki so natisnjene v tej knjižici, sem vzel iz Pintarjeve izdaje Prešernovih „Poezij“.

Moj namen je bil najboljši; ako pa odgovarja namenu tudi uspeh, o tem naj sodi javnost!

V Idriji, meseca julija 1905.

E. Gangl.

Digitized by Google

Uvod.

Kdo ne pozna imena najslavnejšega slovenskega pesnika, velikega Franceta Prešerna? Ves slovenski narod ga izgovarja s spoštovanjem, ves slovenski narod ga imenuje s ponosom svojega največjega pesnika, zakaj njegove pesmi so nesmrtne. Navdušenje in občudovanje prešinja človeka, ki bere te nebeškolepe poezije.

Svojega Prešerna pa ne poznamo samo Slovenci; prvaka slovenskih pesnikov čislajo vsi Slovani. Rusi, Čehi, Poljaki, Srbi, Hrvati in Bolgari so že prevedli Prešernove pesmi v svojo materinščino. Nemci imajo vse njegove poezije prevedene v svoj jezik, tudi v italijanščini in švedščini čitamo nekatere.

Prešernove poezije so zaslovele daleč preko mej slovenskega sveta. Naš pesnik-velikan je s svojimi deli razglasil čast in ime slovenskega naroda po vsem izobraženem svetu. Kot mogočna luč se je razlila neminljiva krasota njegovih pesmi malone po vsem širokem svetu in uvrstila tudi naš maloštevilni narod med druge mogočnejše in mnogobrojnejše narode. Kakor imajo ti svoje slavne može, ki so ponosni nanje, tako imamo Slovenci poleg drugih slavnih mož svojega Prešerna, ki je naš ponos in naša čast.

Prešernove pesmi so nam dokaz, da je tudi na slovenski zemlji tekla zibelka možu, ki bi kazal nanj vsak narod z opravičenim ponosom.

Digitized by Google

Ko smo praznovali l. 1900. Slovenci stoletnico Prešernovega rojstva, so se nam v navdušenju dvigala srca ob zavesti, da se je tedaj spominjal Prešerna in njegove slovenske domovine skoro ves izobraženi svet. Takisto je tudi sedaj, ko mu odkrivajo v Ljubljani spomenik. Ob teh slavnostnih dneh se obračajo oči slovenskega naroda tja v belo Ljubljano. Iz mramorja in brona ustvarjeni spomenik Prešernov naj budi v srcih ljubezen do domačega sveta, do materine besede, naj utrja globoko spoštovanje do pesnika-velikana, naj budi vero v tvorno moč slovenskega duha!

Tudi slovenska mladina se sedaj pridružuje neštevilnim častilcem Prešernovim, in iz navdušenja njenih src prihaja mogočen klic: „Prvaku naših pevcev — slava!“

Digitized by Google

Prešernova mlada leta.

France Ksaverij Prešeren je bil rojen dne 3. grudna leta 1800. Pesnik sam imenuje svojo rojstno vas v eni svojih pesmi, pozdravljajoč jo:

O, Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta! . . .

Vrba je majhna gorenjska vas v sedanji brezniški fari. Ako te nanese pot tjakaj, lahko hitro dobiš Prešernov rojstni dom. Mramornata plošča je vzidana vanj, ki ti govori, da je bil v tej kmetiški hiši rojen prvak slovenskih pesnikov.

Njegov oče, Simon Prešeren, ki so ga zvali po domače za Ribiča, je bil imovit kmet. Imel je osmero otrok: pet hčerá in tri sinove. France je bil izmed sinov najstarejši, dve sestri sta bili starejši od njega, tri pa mlajše.

Svoja otroška leta je preživel France Prešeren v Vrbi na očetovem domu, v onem prekrasnem kraju naše slovenske zemlje, ki ga namaka bistra Sava, poveličujejo ponosne Karavanke ter slikovite Julijske Alpe in kjer se v bližini zrcali daleč po svetu znano Blejsko jezero.

Dežela kranjska nima lep'šga kraja,
ko je z okolšč'no ta, podoba raja.

Tako opisuje pesnik sam svoj rojstni kraj. Te besede so vklesane v kameniti obelisk, ki so ga postavili na Bledu v čast Prešernu.

Digitized by Google

Prešernova rojstna hiša.

Digitized by Google

Ko je bil France star sedem let, sklene oče in pravi: „Sedaj imam tri sinove, a vseh treh ne morem imeti doma. Najstarejšega popeljem k staremu stricu Jožefu na Kopanj."

Jožef Prešeren je bil brat pesnikove stare matere, torej Francetov stari stric. Bil je župnik na Kopanju pod Šmarjem na Dolenjskem. Dasi je bil župnik Jožef Prešeren preblag mož, ki je pozneje podpiral tudi oba Francetova brata, se je deček France vendarle težko ločil z doma. Ostaviti je moral predrago mater, ki ga je izmed vseh otrok najbolj ljubila; slovo je moral dati najlepši dobi svojega življenja, ki jo je prebil doma, kjer mu odslej ne bo več stalnega bivališča.

Ko bi ne imel France svojega starega strica Jožefa, bi tudi mi najbrže ne imeli svojega pesnika Prešerna, zakaj ta ga je podpiral ves čas njegovega učenja, dokler ni dospel do svojega kruha.

Na Kopanju pa niso imeli takrat svoje šole. Ker je pa hotel župnik Jožef izšolati nadarjenega Franceta, ga pošlje v Ribnico k svojemu prijatelju Bonaventuri Humlju, ki je bil ribniški dekan, da bi pod njegovim nadzorstvom hodil v šolo.

Dekan Humelj pa izroči dečka ribniškemu učitelju na hrano in stanovanje. V Ribnici je ostal Prešeren leto dni. Iz Ribnice se je preselil v Ljubljano, kjer je vstopil v II. normalni razred.

Svojega bivanja v Ribnici se ni pesnik Prešeren nikoli rad spominjal. Ne dolgo pred smrtjo je še dejal: „Zame bi bilo bolje, ko bi ne bil nikoli v Ribnici."

V Ribnici pa hranijo zlato knjigo, kjer je Prešeren zapisan med odličnimi učenci.

Digitized by Google

Vrba!

O, Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' uka žeja me iz tvoj'ga svéta
speljala ne bilà, golj'fiva kača!

Ne vedel bi, kako se v strup prebrača
vse, kar srce si sladkega obeta;
mi ne bilà bi vera v sebe vzeta,
ne bil viharjev notranjih b' igrača.

Zvestó srce in delavno ročico
za doto, ki je nima miljonarka,
bi bil dobil z izvoljeno devico.

In mirno plavala bi moja barka;
pred ognjem dom, pred točo mi pšenico
bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

Digitized by Google

Dijak v Ljubljani.

Jeseni leta 1813. je prišel Prešeren v ljubljansko gimnazijo. Kakor je bil vedno marljiv kot učenec ljudske šole, tako je bil tudi zmeraj odličen dijak. Takrat so gimnazijske dijake, ki so se odlikovali v učenju in vedenju, ob koncu leta v pohvalo obdarovali. Prešeren je bil v prvi, tretji, četrti in peti šoli vselej drugi med odličnjaki in obdarovanci, v drugem razredu je bil prvi med neobdarovanimi odličnjaki, v šesti šoli pa je bil tretji obdarovanec. Gimnazije so imele takrat le šest razredov. Sedanji sedmi in osmi razred so imenovali modroslovje.

V Ljubljani se je šolal Prešeren še 2 leti. Leta 1820. je prebil Prešeren z izvrstnim uspehom prvo leto modroslovja, leta 1821. pa je končal z drugim letom modroslovja svoje učenje v Ljubljani.

Pripovedujejo, da se je Prešeren na gimnaziji časih prepiral s svojimi učitelji, ker so mu delali krivico. Pravijo, da je večkrat zaslužil prvo odlikovanje, a dobil ga ni nikoli. Zmerom je bil pred njim Anton pl. Scheuchenstuel, sin c. kr. namestniškega svetovalca; Prešeren pa je bil sin kmetiških staršev, kar je bilo v tistih časih odločilno.

Tisti čas so hodili v ljubljanske šole vsi trije bratje Prešerni: France, Jožef in Jurij. Ko je bil France v višjih razredih, ni bilo treba njegovim staršem skoro

Digitized by Google

nič več zanj plačevati, ker je bival kot odgojitelj v Cekinovem (sedaj Kozlerjevem) gradu.

Prešeren je bil jako nadarjen, med vsemi součenci najnadarjenejši. Vsi součenci so ga ljubili, ker je bil z vsemi dober in prijazen. Ljubil je kratkočasne dijaške družbe; sam je bil jako dovtipen. Dasi je bil med sošolci najsposobnejši, se ni nikoli ponašal s tem. Tistega, ki je manj znal nego on, ni preziral: bil je ponižen.

V počitnicah je hodil vsako leto navadno dvakrat domov: o Veliki noči in o velikih počitnicah. Nekoč pride na Vrbo ravno ob žetvi. Med ženjicami je bila tudi njegova mati. Sin ji hoče pomagati, zato vzame njen srp in začne žeti. Ali ker ni bil vajen takemu delu, se globoko vreže v levi kazalec. Obrunek na prstu mu je ostal vse življenje za spomin na ponesrečeno žetev. Nekoliko velikih počitnic je porabil tudi za to, da je obiskal svoje strice: nam že znanega Jožefa, potem strica Franceta in Jakoba, ki sta bila tudi župnika.

Prešeren je bil že v dijaških letih prijatelj tri leta starejšemu Matiji Čopu.

Ta je bil rojen leta 1797. v Žerovnici na Gorenjskem, torej je bil bližnji sosed Prešernov. Skoro vsak dan o počitnicah je prišel obiskat prijatelja Franceta. Ta je navadno ali v svoji sobi bral ali pa s knjigo v roki ležal v travi ob farni cerkvi sv. Marka. Kadar je prišel Čop, sta brala skupaj po več ur ali v živem razgovoru hodila ob savskem bregu ali pa se izprehajala po lepi okolici.

Matija Čop je bil pozneje znamenit mož, ki ga imenuje Prešeren sam velikana učenosti. Umel je, večinoma pa celo gladko govoril in pisal devetnajst jezikov: 1. slovenski, 2. srbski, 3. češki, 4. poljski, 5. ruski, 6. lužiškosrbski, 7. staroslovenski, 8. nemški, 9. latinski, 10. grški, 11. italijanski, 12. francoski,

Digitized by Google

13. španski, 14. portugalski, 15. provensalski, 16. starofrancoski, 17. angleški, 18. madjarski in 19. hebrejski jezik. — Tudi za probujo slovenske književnosti ima veliko zaslug, saj je posebno po njegovem prizadevanju začela izhajati „Kranjska Čbelica".

Njegova smrt je bila žalostna.

V pesmi „V spomin Matija Čopa" pravi Prešeren:

V Save dereče valov vrtinčinah smrt te zasači.

Dne 6. julija 1835. leta se je šel namreč Čop kopat v Savo, kjer je utonil. Pokopan je na pokopal lišču pri Sv. Krištofu v Ljubljani. Matija Čop je bipoleg Andreja Smoleta Prešernu najljubši prijatelj.

Andrej Smole je bil rojen v Ljubljani l. 1800. Andrej Smole je bil imovit mož, ki je z denarjem izdatno podpiral narodna podjetja. Zbiral je narodne pesmi ter izdal v družbi s Prešernom leta 1840. dvoje gledaliških iger in pesmi prvega slovenskega pesnika Valentina Vodnika. Mnogo je tudi potoval po svetu. V pesmi „V spomin Andreja Smoleta" poje Prešeren o njem:

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
videl si Švajca visoke goré;
videl si jasno nebo italjansko,
sreče ni ranjeno našlo srce.

Tudi Smole je umrl nagloma. Na svoj god, dne 30. novembra 1840. leta, je povabil prijatelje — med njimi seveda tudi Prešerna — k sebi na večerjo. Ko je vstopil Prešeren, se je zgrudil Smole mrtev v njegovo naročje. Zadela ga je kap.

Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.

Tako je zaklical Prešeren dragemu prijatelju v grob.

Digitized by Google

Nuna in kanarček.

Nuna.

„Vesela pomlad se zbudila je spet,
moj ptiček, preljubi kanarček!
Ak mika v zeleni te gozdek letet',
ne branim ti, okno ti hočem odpret'.
Poišči si gnezdece, parček —
zapusti Ignac'je samoto
in prostosti vživaj sladkoto."

Kanarček.

„Bi zletel iz celice ptiček vesel
na srečnih otokih Kanarskih,
kjer rod se očetov je mojih začel,
kjer vedna pomlad je, ni groma ne strel,
ne sliši šum sap se viharskih,
kjer slana, sneg, toča ne pada,
zalaz'vati nas ni navada.

Premrzle so v gozdih mi vaših rosé,
prehitro pomlad pri vas mine;
viharska poletja so, zime hudé,
in ptice kragulji, lisice more,
leteče, lazeče zverine,
mladenči pri vas za njih glave
nastavljajo skrivne nastave.

Digitized by Google

Sem v ptičnici rojen in v cel'ci zrejen,
samote, pokoja navajen;
le tebe sem, deklica, ljubit' učen,
od sreče togotne bil nisem tepen,
od tvojih sem rok le bil glajen —
kak bi se navadil trpeti,
kak živel bi zunaj na sveti!"

Nuna.

„Pač res je, kar poješ — pri meni tedaj
v tej celici nunski ostani!
Ti stregla in pela bom kakor do zdaj,
odpevaj mi, ljubček, krog mene skakljaj,
mi zlato dovoljnost ohrani!
Le celico naj'no zapriva,
prostosti sveta ne želiva!"

Digitized by Google

Dijak na Dunaju.

Na dunajsko vseučilišče se je vpisal Prešeren jeseni leta 1822. Posvetil se je pravniškim (juridiškim) naukom.

Da je mogel študirati, ga je podpiral njegov plemeniti stric Jožef. Užival je tudi ustanovo (Knafljevo) ter bil v četrtem letu oproščen šolnine. Vendar si je moral Prešeren na Dunaju še sam služiti kruh. Poučeval je v Klinkovströmovem zavodu in eno leto menda tudi v Terezijanišču, kjer se šolajo še dandanes samo sinovi plemenitašev. Zahajal je tudi v neko grofovsko hišo, katere sin je bil njegov součenec. S tem sta se skupno pripravljala za preizkušnje. Z njim je tudi nekoč potoval na Moravsko. Grofičev oče je visoko cenil sinovega prijatelja. Z Moravskega sta se vrnila enako oblečena in oskrbljena na Dunaj, kjer sta oba izvrstno prebila zadnje stroge izpite ter napravila doktorat dne 27. marca 1828. leta. Po tedanji navadi je napisal ob tej priliki Prešeren znanstveno knjižico pravniške vsebine. Ta knjižica je izšla v tisku. Pravijo, da je to prvi Prešernov natisnjeni spis.

Prešernovo bivanje na Dunaju pa ni znamenito samo zategadelj, ker je tamkaj dovršil svoje nauke in dobil častni naslov doktorja prava, ampak to bivanje je pomembno tudi zato, ker se je Prešeren seznanil v tem času z Anastazijem Grünom, Frančiškom

Digitized by Google

Ladislavom Čelakovskim in z Jernejem Kopitarjem ter ker je tu zazvenela njegova pesem, ki jo je prvo objavil mladi pesnik.

V Klinkovströmovem zavodu se je šolal tudi mladi grof Auersperg (Turjaški), ki se je kot nemški pesnik imenoval Anastazij Grün ter si pridobil s svojimi pesniškimi deli v nemški književnosti sloveče ime. Temu grofu je bil Prešeren učitelj grške in rimske zgodovine, a bil mu je tudi prijatelj. Anastazij Grün pripoveduje sam, kolikokrat sta s Prešernom prebirala slavnega kranjskega zgodovinarja Valvasorja knjige „Slava vojvodine Kranjske“ („Ehre des Herzogtums Krain“). Tako sta se ob čitanju teh knjig skupno navduševala v ljubezni do ožje svoje domovine in do vzvišenih vzorov. Slavni nemški pesnik Grün je visoko čislal svojega učitelja in prijatelja Prešerna. To je jasno razvidno iz mnogih Grünovih pisem in še bolj iz prekrasne pesmi, ki jo je zložil Prešernu v spomin.

Velikega pomena je prijateljstvo, ki ga je sklenil Prešeren s Frančiškom Ladislavom Čelakovskim. Čelakovski je bil slaven češki pisatelj in Prešernu podoben pesnik-velikan. Ta je zbudil v Slovencu Prešernu ljubezen do vseh Slovanov. Pravijo, da je v počitnicah spremil Prešeren Čelakovskega na Češko, kjer se je seznanil z življenjem bratskega naroda. Do Prešernove smrti sta si ostala zvesta prijatelja, ki sta si dopisovala in se v pismih vnemala do visokih svojih misli. Izmed vseh redkih pravih prijateljev ga je preživel samo Čelakovski. Ta je bil tudi prvi, ki je povedal in pokazal Slovencem in vsemu slovanskemu svetu, kakšen in kolik pesnik je Prešeren.

Jernej Kopitar, rojen leta 1780. v Repnjah na Gorenjskem, torej Prešernov bližji rojak, je bil v dobi, ko je študiral Prešeren na Dunaju, varuh dvorne knjiž-

Digitized by Google

nice. Kopitar je bil učen poznavalec slovanskih jezikov (slavist). Spisal je več znanstvenih knjig jezikoslovne vsebine, ki so mu pridobile slavno ime med učenim, zlasti slovanskim svetom. Kopitar je prvi začel rabiti ime Slovenec v širšem pomenu. Spisal je slovnico slovenskega jezika, ki je provzročila, da so se začeli slovenski pisatelji bolj zanimati za čisto slovenščino. Kopitar se je vedno in povsod zavzemal za slovenščino in je bil ponosen, da je rojen Slovenec. Umrl je leta 1844. kot dvorni svetnik na Dunaju.

Prešeren pripoveduje sam, da je dal kot pravoslovec četrtega leta Kopitarju čitati cel zvezek svojih pesmi. Kopitar mu je svetoval, naj dene Prešeren te pesmi za nekaj časa v kraj, potem jih pa naj zopet vzame v roke in jih začne popravljati, piliti. Prešeren se je ravnal po tem nasvetu. Razen treh je potem sežgal vse te pesmi.

Kopitar in Prešeren sta si bila pozneje huda nasprotnika. Kopitar je bil strog sodnik, ki je vplival na vlado, da je zabranila nadaljni tisk nekaterih njegovih pesmi. Razžaljeni pesnik je zaklical Kopitarju:

Le čevlje sodi naj Kopitar!

Dne 12. januarja leta 1727. je bilo, ko je objavil „Illyrisches Blatt“ (Ilirski list) v Ljubljani v svoji 2. številki prvo Prešernovo pesem „Dekletom“ v slovenskem izvirniku in v nemškem prevodu. Tako je poslal pesnik Prešeren iz daljnega Dunaja domovini in rojakom prvi, dragoceni pozdrav!

Digitized by Google

Slovo od mladosti.

Dni mojih lepša polovica kmalo,
mladosti leta, kmalo ste minule!
Rodile ve ste meni cvetja malo,
še tega rož'ce so se koj osule,
le redko upa solnce je sijalo,
viharjev jeze so pogosto rjule;
mladost, vendàr po tvoji temni zarji
srce bridko zdihuje: Bog te obvarji!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Veselja dokaj strup njegov je vmoril:
sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
svet zanič'vati se je zagovoril,
ljubezen zvesto najti, kratke sanje! —
zbežale ste, ko se je dan zazoril,
modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče
komur sovražna je, zastonj obrača,
kak veter nje nasproti temu vleče,
kogar v zibeli vid'la je berača,
da le petica da ime sloveče,
da človek toliko velja, kar plača.
Sem videl čislati le to med nami.
kar um slepi z golj'fijami, ležami.

Digitized by Google

Te videt', grji videti napake,
je srcu rane vsekalo krvave;
mladosti jasnost vendar misli take
si kmalo iz srca spodi in glave,
gradove svitle zida si v oblake,
zelene trate stavi si v puščave,
povsod vesele lučice prižiga
ji up golj'fivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, da dih prve sap'ce bode
odnesel to, kar misli so stvarile,
pozabi koj nesreč prestanih škode
in ran, ki so se komaj zacelile,
dokler, da smo brez dna polnili sode,
'zuče nas v starjih letih časov sile.
Zato, mladost, po tvoji temni zarji
srce zdih'valo bo mi: Bog Te obvarji!

Digitized by Google

Abecedna vojska.

V to dobo sodi tudi srdita abecedna ali črkarska vojska, ki je bil vanjo zapleten tudi Prešeren. Slovenci so si želeli enotnega pravopisa.

Adam Bohorič, slovenski protestantovski pisatelj, je spisal leta 1584. slovnico, kjer je uredil pisavo tako-le: za naš sedanji *c* je pisal *z*, *č* = *zh*, *s* = *ſ*, *š* = *ſh*, *z* = *s*, *ž* = *sh*, torej n. pr. zavetišče = savetiſhzhe. To pisavo so imenovali bohoričico.

Peter Danjko, štajerski Slovenec, je izdal leta 1824. slovnico v novem pravopisu, ki se je ločil od bohoričice tako-le: *c* = *c*, *č* = ч, *s* = *s*, *š* = ш, *z* = *z*, *ž* = *x*. To pisavo so zvali danjčico. A ni obveljala, ker ni imela nobene prave podlage.

Frančišek Metelko, iz Škocijana na Dolenjskem doma, je bil učen jezikoslovec, ki je objavil leta 1825. svojo slovnico v novem pravopisu. Za *c* je rabil ц, *č* = ч, *s* = *s*, *š* = ш, *z* = *z*, *ž* = *x*. Ta nova pisava je bila metelčica. Tudi nekatere druge črke so bile preokorne in za pisavo malokdaj pripravne; zato je lahko umevno, da ni imela dolgega obstanka, četudi jo je ščitil sam mogočni Kopitar.

Oglasil se je Danjko sam z nekaterimi pisatelji, da bi bilo najbolje, ko bi se poprijeli Slovenci češkega pravopisa. Ta pravopis je priredil Hrvatom dr. Ljudevit Gaj. To je obveljalo. Tako smo dobili pravopis, ki ga imamo še sedaj in ki ga imenujemo po dr. Gaju — gajico.

Digitized by Google

Glavni nasprotnik gajici je bil — Kopitar, ki se je zagnal tudi v Prešerna, prijatelja temu novemu pravopisu. Bila je to huda vojska, kjer so pretočili mnogo — tinte. Naposled pa je zmagala gajica, ki je najlepši slovanski in evropski pravopis.

Tej črkarski pravdi je posvetil Prešeren imenitno zabavljico:

Al prav se piše kaꝋa ali kafha,
se šola novočrkarjev srdita
z ljudmi prepira starega kopita,
kdo njih pa pravo trdi, to se praša.

Po pameti je taka sodba naša:
Ak je od kafhe kaꝋa bolj'ga žita
in boljš' obdelana in bolj polita,
naj se ne piše kafha, ampak kaꝋa.

Ak pa po črki boljši jed ne bode,
in zavolj črke ne trpi nič škode,
obhaja taka misel nas Slovence,

da pravdajo se ti možje znabiti,
za kar so se nekdanji Abderiti
v sloveči pravdi od oslove sence.[1])

Da ni bil Kopitar vesel tega Prešernovega zasmehovanja, je razumljivo. Zato je bil Kopitar malone osebni nasprotnik Prešernov.

Novi pravopis — gajico — je uvedla vlada z odlokom z dne 11. avgusta 1848. Prvi pa, ki je podaril Slovencem knjigo v gajici, je bil Stanko Vraz.

[1]) Abderiti se imenuje povest, ki jo je spisal nemški pisatelj Krištof Martin Wieland. Tu opisuje življenje v Abderi, majhnem mestu v Aziji, kjer so bili meščani čudni možje tesnega duševnega obzorja. Pravda o oslovi senci je znana tudi že Slovencem. Nekdo najme osla, da gre v bližnje mesto. Spotoma počiva v njegovi senci. Gospodar mu reče, da mu je posodil osla, a ne njegove sence. Tako se vname pravda, ki še do danes ni končana. Ta dogodek je opisal v slovenski besedi Metelko.

Digitized by Google

Zdravljica.

Spet trte so rodile,
prijatli, vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srce razjasni in oko,
ki vtopi
vse skrbi,
v potrtih prsih up budi.

Komu najpred veselo
zdravljico, bratje, č'mo zapet'?
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinov sloveče matere!

V sovražnike 'z oblakov
rodu naj naš'ga trešči grom!
Prost ko je bil očakov
naprej naj bo Slovencev dom!
Naj zdrobe
njih roke
si spone, kjer jim še teže!

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo!
Otrok kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo,
da oblast
in z njo čast,
obilnost bodo naša last! —

Digitized by Google

Bog živi vas, Slovenke,
prelepe, žlahtne rožice!
Ni take je mladenke,
ko naše je krvi deklè;
naj sinov
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

Mladenči, zdaj se pije
zdravljica vaša, vi naš up!
Ljubezni domačije
noben naj vam ne vsmrti strup!
Ker po nas
bode vas
jo srčno branit' klical čas. —

Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat' dan,
da, koder solnce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan;
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Na zadnje še, prijatli,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbrat'li,
ki dobro v srcu mislimo.
Dokaj dni
naj živi
Bog, kar nas dobrih je ljudi! —

Digitized by Google

Prešeren v Ljubljani.

Ko je dokončal Prešeren svoje nauke, se je napotil mladi doktor v Ljubljano, da si dobi službo in kruha. A ni imel sreče. Dne 9. maja leta 1829. je bil Prešeren začasno, od 24. julija istega leta pa stalno sprejet za neplačanega zapriseženega praktikanta pri tedanji c. kr. komorni prokuraturi v Ljubljani. Njegov predstojnik je bil Anton pl. Scheuchenstuel, oče tistega Scheuchenstuela, ki so ga postavljali za Prešernovih gimnazijskih študij vedno pred njega.

Scheuchenstuelovo mnenje o Prešernu je bilo zanj jako častno. Hvalil ga je, da je z izvrstnim uspehom dokončal svoje nauke na Dunaju, da je zmožen, priden in delaven uradnik in da želi ostati v cesarski službi. Še tisto leto je bila pri enakem uradu v Celovcu razpisana služba praktikanta s 300 gld. letne nagrade. Prešeren je prosil za to službo. A dasi je Scheuchenstuel toplo priporočil njegovo prošnjo, ni dobil Prešeren službe. Drugo leto je bilo to mesto zopet razpisano. Prešeren je zopet prosil zanje, toda vkljub izvrstnemu priporočilu niso tudi sedaj podelili Prešernu službe. Prešeren je služil zastonj še do meseca novembra l. 1831. Odločil se je, da napravi pri c. kr. prizivnem sodišču v Celovcu sodniško in odvetniško (advokatursko) preizkušnjo. Prosil je za dopust, a še preden so mu ga dovolili, je Prešeren odločno zahteval, naj ga odpuste iz cesarske službe.

Digitized by Google

Gotovo je, da ni mogel živeti naš pesnik brez zaslužka. Bilo mu je dovolj neplačanega dela. Prišel je v take denarne zadrege, da ni mogel še dalje služiti za prazen nič. Brezuspešne prošnje so ga poučile, da tudi nima kmalu pričakovati plače.

Ker je bil urad preobložen z delom, a Prešeren izvrsten delavec, ki so pričakovali od njega izdatne pomoči, so ga le neradi odpustili iz službe. Dne 31. decembra 1831. leta se je poslovil od neplačanega službovanja ter dobil od Scheuchenstuela jako lepo in častno izpričevalo o svojem uradnem poslovanju. V nekem poročilu pravi Scheuchenstuel, da ne more dr. Prešeren vsega svojega časa žrtvovati cesarski službi. Iz tega se da sklepati, da se je moral pečati še z drugimi posli, da si je služil kruh.

Meseca februarja in marca prihodnjega leta (1832.) je bil Prešeren v Celovcu, kjer se je pripravljal za imenovano preizkušnjo. Tu je mnogo občeval s Slomškom, ki je bil takrat spiritual v celovški bogoslovnici.

Anton Martin Slomšek se je rodil dne 26. novembra leta 1800 na Slomu, štiri ure pod Celjem ob južni železnici. Bil je duhovnik po raznih krajih Štajerske in Koroške, leta 1846. pa je bil imenovan za knezoškofa lavantinskega. Svoj škofijski sedež pa je prestavil od Sv. Andreja na Koroškem v Maribor, kar je bilo velikega pomena za spodnještajerske Slovence. Ko je bil še stolni korar pri Sv. Andreju v Labodski dolini na Koroškem, je nameraval ustanoviti že leta 1845. „Društvo za izdavanje slovenskih knjig“. Iz te misli se je pozneje rodila „Družba sv. Mohorja“, katere začetnik je torej pravzaprav Slomšek, ki nima samo veliko zaslug za razvoj slovenskega slovstva in narodne zavesti, temveč tudi za povzdigo slovenskega šolstva. Kot pisatelj je bil jako marljiv. Velika je

Digitized by Google

obilica njegovih pesmi, basni, prilik in povesti. Pisal je zlasti za mladino, ki ji Slomškovi spisi niso neznani. Umrl je dne 24. septembra 1862. leta.

Ko je prebil Prešeren v Celovcu advokatursko preizkušnjo, je vstopil v pisarnico svojega prijatelja odvetnika dr. Chrobata v Ljubljani. Dr. Chrobatu je bil celih štirinajst let izvrsten in jako vesten delavec, ki ni do l. 1845. po lastni krivdi zamudil niti ene uradne ure.

Leta 1844. je umrla pesniku predraga mati. Ta je bivala pri svojem sinu, pesnikovem bratu Juriju, ki je bil župnik v Šent Rupertu na Koroškem. Ob njeni smrtni postelji so bili zbrani sin Jurij in hčeri Uršula ter Alenka.

„Kaj naj, mati, sporočim o vas Froncu v Ljubljano?“ vprašajo bolnico.

„Pišite Froncu,“ odgovori mati, „da bom umrla. Kranjskega ne bom več videla. Na mojo pot pridete vsi — in morebiti on prvi. Tako dober otrok je bil Fronc. Le sedaj naj tudi prav obrne svojo reč. Tako pišite Froncu! Ti, Jurij, piši!“

Pesnikova sestra Katra, ki je tedaj bivala pri stricu Jožefu, ki je živel na stare dni v Ljubljani, je pravila, da je točil brat France solze, debele kot grah, ko je bral to pismo.

„Na mojo pot pridete vsi — in morebiti on prvi,“ tako je rekla mati. In res! Naš pesnik je bil prvi, ki je šel za materjo!

Kakor vsak pesnik, je začel tudi Prešeren že v mladosti zlagati pesmi. Zanimal in navduševal se je za vse slovanstvo ter se izobraževal zlasti v krasnih spisih Valentina Vodnika, prvega slovenskega pesnika.

Valentin Vodnik je opisal svoje življenje sam. Pravi, da je bil rojen dne 3. februarja leta 1758. pri Žibertu v Zgornji Šiški poleg Ljubljane. Ko je dovršil

Digitized by Google

latinske šole v Ljubljani, ga „ženejo muhe v klošter k frančiškanom," kakor govori sam. Ljubljanski škof pa ga „vun pošlje, duše past!"

Kot duhovnik je služboval po raznih krajih, naposled v Ljubljani pri Sv. Jakobu. Odtod je bil pozvan na gimnazijo, ki ji je postal pozneje celo ravnatelj. Bilo je to takrat, ko so vladali na Kranjskem Francozi. Mlad in navdušen za vse, kar je lepega, je tudi mladino navduševal za vse lepo in dobro. Ko so si zopet Avstrijci osvojili Kranjsko, so začeli zavistni ljudje Vodnika preganjati. Naposled so ga upokojili z 200 gld. letne plače.

Valentina Vodnika imenujemo po pravici prvega slovenskega pesnika, saj je bil on prvi, ki je zlagal pesmi, lepe po vsebini in obliki. In to je zmogel samo pravi pesnik, ko je bil tedaj naš jezik še tako okoren in preprost. Njegove pesmi so vesele in poskočne, pa tudi vznesene in resne. V njih je navduševal rojake, z njimi opeval lepoto domovine. Vodnik se pa ni pečal samo s pesništvom, ampak je pisal tudi znanstvena dela. Kot človek je bil plemenitega mišljenja, dobrega srca in neumorne delavnosti. Govoril je slovenski, nemški, latinski, laški in francoski jezik. Umrl je nagloma dne 8. januarja 1819. leta. Njemu v čast je zložil Prešeren prelepo pesem „V spomin Valentina Vodnika".

Slovenci so postavili prvemu svojemu pesniku v Ljubljani spomenik, ki stoji na Vodnikovem trgu.

Pravo javno slovstveno delovanje Prešernovo pa se začenja šele v Ljubljani, ko je bil neplačan praktikant pri komorni prokuraturi. Takrat se je vobče jako krepko oživilo vse slovensko slovstvo. Začelo se je živahno gibanje in delovanje po vseh slovenskih pokrajinah: na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Goriškem. Povsod so vstajali možje, ki so pisali v

Digitized by Google

krasni slovenščini in budili narod ter orali ledino na književnem polju.

Da bi pomogli tudi zanemarjenemu umetnemu pesništvu, osnujejo Čop in prijatelji leta 1830. v Ljubljani „Kranjsko Čbelico“, zbirko pesmi itd., v kateri se je takoj prvo leto oglasil Prešeren s svojimi neumrjočimi poezijami.

Toda čudo! Slovenci niso pozdravili Prešernovih pesmi s posebnim veseljem. Tudi proti „Čbelici“ so vstali sovražniki — med temi tudi Kopitar — in Čop je imel mnogo dela, da jih je utešil. Prešeren je moral mnogo prebiti od nasprotnikov, ki so hoteli na vsak način zatreti četrti zvezek „Čbelice.“

Vsega tega pa se Prešeren ni ustrašil. Vedno je še pisal pesmi ter dal leta 1836. na svetlo svojo veliko in čudovito lepo pripovedno pesem „Krst pri Savici.“ Dal je natisniti 600 izvodov in jih prodal toliko, da ni imel izgube. V tem času je pridno dopisoval s Čelakovskim, ki mu je tožil o žalostnih razmerah v domovini ter mu pravil, da se pripravlja izdati svoje zbrane pesmi, ako ne izide v enem letu peti zvezek „Čbelice“, ki ni bila časopis, temveč je izhajala v obliki knjige.

Vse, kar se je zgodilo lepega in napredek znanečega v slovanskem svetu, je navdajalo Prešerna s presrčnim veseljem. Živo je bilo tudi njegovo občevanje s Stankom Vrazom.

Stanko Vraz je bil rojen 30. junija 1810. leta v Cerovcu pri Ljutomeru na Štajerskem. Latinske šole je obiskoval v Mariboru, visoke šole pa v Gradcu. Leta 1838. se je preselil v Zagreb, kjer se je bavil samo s pisateljevanjem in kjer je tudi umrl dne 24. maja 1851. leta. Bil je marljiv nabiralec narodnih pesmi, ki jih je izdal pod naslovom „Narodne pesmi ilirske“.

Digitized by Google

Ilirija je bilo kraljestvo, ki ga je ustanovil francoski cesar Napoleon, ko si je prisvojil pokrajine, kjer prebivajo Slovenci in primorski Hrvatje. Za glavno mesto je izbral Napoleon Ljubljano, kjer je stanoval njegov namestnik, guverner imenovan. Po porazu Napoleonovem na Ruskem (leta 1812.) in v veliki bitki pri Lipskem (l. 1813.) je razpadlo ilirsko kraljestvo. Leta 1814. so že napravili v proslavo avstrijske vlade v ljubljanskem gledališču slavnostno predstavo. V Napoleonovi Iliriji je zavladal avstrijski cesar Franc I.

Rodoljubi teh pokrajin so se še dolgo potem imenovali Ilire. Med temi je bil tudi Stanko Vraz, ki so občevali z njim skoro vsi odlični Slovenci tedanje dobe. Vrazovo načelo je bilo „Iz naroda za narod“, t. j., kar je čul med narodom, mu je podajal v lepi obliki, v umetniški zunanjščini. Bil je med tistimi, ki so najbolj goreli za ilirstvo: za skupni književni jezik in za svobodo domovine. Vsi Vrazovi pesniški izdelki, zlasti prvenci, so polni ilirskega duha, ki se zrcali v hrepenenju po rojstnem kraju in po veselju prve mladosti ter v želji, da pomaga zaničevani domovini. Ko je izgubil na svojem potovanju leta 1837. vse svoje slovenske spise, se je pridružil navdušenim Ilirom. „S Slovenijo sem končal,“ je pisal sam prijatelju Prešernu dne 19. novembra 1837. leta. Vrazovi spisi so izšli v štirih knjigah.

V Ljubljani je občeval Prešeren tudi z dvema Poljakoma, Korytkom in grofom Horodinskim, ki sta bila pregnana iz domovine ter sta se zatekla k dr. Chrobatu, ki sta do njega s Poljskega prinesla priporočila, zakaj Chrobatova žena je bila po rodu Poljakinja.

Digitized by Google

Komùr je sreče dar bilà klofuta . . .

Komùr je sreče dar bilà klofuta,
kdor je prišel ko jaz pri nji v zamero,
ak bi imel Gigantov [1]) rok stotero,
ne spravi vkup darov potrebnih Pluta. [2])

Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta,
kjer si poišče dom, nadlog jezéro
nabere se okrog in v eno mero
s togotnimi valmí na stene buta.

Okrog ga drvita skrb in potreba,
miru ne najde, revež, ak preiše
vse kraje, kar jih strop pokriva neba;

še le v pokoju tihem hladne hiše,
ki pelje vanjo temna pot pogreba,
počije, smrt mu čela pot obriše.

---

[1]) Gigant = velikan.
[2]) Pluto = podzemeljski bog.

Digitized by Google

Prešeren v Kranju.

Število Prešernovih prijateljev se je od leta 1839. naprej krčilo jako hitro. Najprej je umrl Korytko, potem Čop, naposled Smole. Tako kakor zadnja dva ni umel nihče Prešerna. Kar mu je ostalo še drugih znancev, sta jim vzela vsakdanje življenje in boj za kruh čas, moč in veselje do pesništva.

Bridko se je potožil Prešeren svojemu prijatelju Čelakovskemu v pismu, kjer mu opisuje žalostne razmere slovenske književnosti. To ga je bolelo; nič manj ga pa ni tudi bolela lastna usoda. Saj je moral štirinajst let čakati, preden se je mogel imenovati sam svoj gospod. Vseh teh dolgih štirinajst let je moral služiti drugim, da se je uborno preživljal.

Na Kranjskem je bilo tedaj dvanajst advokaturskih mest. Večkrat je bilo katero teh mest izpraznjeno. Štirikrat se je oglasil Prešeren zanje, a vselej zaman. Prešeren je bil značajen mož, poštenjak od nog do glave, izvrstno izvežban v svoji stroki, vztrajno delaven uradnik, a vkljub tem lepim lastnostim so bile njegove prošnje brezuspešne.

Obupno je tožil svojim prijateljem: „Glava se mi že beli, pa še nisem advokat — in nikoli ne bom!“

Prišlo je leto 1846. Tedaj so pomnožili število kranjskih advokatov za dve mesti. In šele sedaj so uslišali Prešernovo prošnjo. Dne 18. avgusta istega leta je bil imenovan za odvetnika v Kranj, kamor se je preselil že meseca septembra.

Digitized by Google

Do začetka leta 1848. se je godilo advokatu dr. Prešernu dobro. Imel je mnogo zaslužka. Poplačal je več sto goldinarjev dolga, ki ga je moral napraviti,

Hiša v Kranju, kjer je Prešeren umrl.

da je imel denar za selitev iz Ljubljane v Kranj in da je mogel poravnati še druge obveznosti.

Zaradi njegove pravičnosti in dobrosrčnosti so ga spoštovali meščani in preprosti, kmetiški ljudje, ki jim

Digitized by Google

je reševal pravde. S siromaki je večkrat delil svoje perilo in svojo obleko. Primerilo se je celo, da je podaril beraču zadnjo srebrno dvajsetico, ki jo je imel v žepu. Vsi so poznali in spoštovali priljubljenega gospoda. Posebno so ga ljubili otroci, saj se jim ni nikoli bližal s praznimi rokami. Otroci so tekali po ulicah za njim in ga prosili: „Doktor, fig, fig!“

Družbe ni bilo treba nikoli iskati Prešernu, ampak družba je iskala njega. Omikani ljudje so se radi zbirali okrog njega, kjerkoli je bil. Dostikrat ga niso umeli, a vendar so se klanjali njegovemu bistremu duhu. Bil je nenavaden človek; njegova sodba je bila vedno prava, njegova beseda vedno modra. Bil je pa tudi šaljiv, dovtipen in zbadljiv, kar nam dokazujejo nekatere njegove pesmi.

V Kranju je zapel Prešeren svojo zadnjo pesem. Leta 1847. je zbral svoje pesmi. Za novo leto 1848. pa je podal svojim rojakom knjižico nesmrtnih svojih „Poezij“. Natisniti je dal 1200 knjig. Do svoje smrti je prodal 350 izvodov, 100 jih je pa razdelil med prijatelje in znance. Velika večina je bila tistih, ki niso poznali vrednosti in bogastva teh „Poezij“. Danes vemo, da se dvigajo te pesmi na našem književnem polju kot velikanska zgradba, ki je nerazrušen dokaz moči, globine in bogastva Prešernove pesniške sile. Veličina teh pesmi ostane do konca dni! Pravimo: oné so v vsakem pogledu popolne, oné so klasične, in zatorej je Prešeren naš klasik.

Leta 1848. je izšel peti zvezek „Kranjske Čbelice“ V nji je objavil Prešeren tiste svoje pesmi, ki so mu jih prepovedali priobčiti leto prej. S „Kranjsko Čbelico“ je torej Prešeren začel in končal svoje pesniško delovanje.

Digitized by Google

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča . . .

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča,
iz mojih ust prišla beseda žala;
navadil sem se, naj Bogu bo hvala,
trpljenja tvojega, življenja ječa!

Navadile so butare se pleča
in grenkega se usta so bokala,
podplat je koža čez in čez postala,
ne straši več je trnjevka bodeča.

Otrpnili so udje mi in sklepi,
in okamnelo je srce preživo,
duha so vkrotili nadlog oklepi.

Strah zbežal je, z njim upanje golj'fivo;
naprej me sreča gladi ali tepi,
me tnalo našla boš neobčutljivo.

Digitized by Google

Prešernova smrt.

Nemirno in nestalno življenje je ubilo njegove telesne moči. V Ljubljano je prišel poslednjikrat l. 1848. meseca septembra. Bil je ves potrt in tako izpremenjen na telesu, da so ga komaj spoznali.

Ko se je vrnil v Kranj, je pešal bolj in bolj. Od Vseh Svetnikov ni mogel več iz sobe. Imel je vodenico in trpel je velike bolečine, da ni mogel na postelji ni sedeti ni ležati. Ni bilo nobenega upanja več, da bi še ozdravil. Tudi sam je to vedel, a vkljub temu ni izgubil šaljivosti. Prijateljem, ki so ga hodili obiskovat, je večkrat dejal: „Kadar umrjem, mi napišite na grob: France Preširen — doktor nemiren!“

V zadnjih časih mu je bil izpovednik in tolažnik kranjski dekan Dagarin. Dne 7. februarja mu je bilo posebno slabo. Na glas je prosil Boga, naj ga reši trpljenja. Zavesti pa ni izgubil do zadnjega trenutka. Dne 8. februarja ob 8. uri zjutraj zakliče: „Vzdignite me — zadušiti me hoče!“ — Ko to izgovori, mirno umrje.

Načelnik narodne straže v Kranju je poslal takoj posebnega poslanca v Ljubljano, da ji prinese žalostno vest o Prešernovi smrti. Ob 10. uri je že naznanjal mrtvaški zvon po vseh velikih ljubljanskih cerkvah, da je umrl Slovencem največji pesnik.

Drugi dan so delili po Ljubljani tak-le mrtvaški list: „Slovenskemu družtvu v Ljubljani je dal gospod vodja narodne straže v Krajnji žalostni prigodek na znanje, da je naš slavni pesnik gospod France Prešerin, doktor pravice in c. kr. pravdosrednik v Krajnji,

Digitized by Google

Prešernov nagrobni spomenik.

Digitized by Google

8. dan tega mesca ob 8. dopoldne, po dolgi bolezni in previden s smertnimi zakramenti umerl. Pogreb bo v saboto, 10. dan tega mesca ob desetih dopoldne. Slavnimu možu poslednjo čast skazati, povabi slovensko družtvo prijatle in znance ranjciga, vse ude slovenskiga družtva in sploh vse domorodce, naj pridejo v saboto v Krajnj k pogrebu. — V Ljubljani, 8. dan svečana 1849."

K pogrebni slavnosti se je zbralo vse polno občinstva. Dne 10. februarja so ob 8. uri zjutraj prenesli mrliča v cerkev, kjer je bral dekan Dagarin mašo. Ob rakvi so stopali ljubljanski študenti. Dokler je Prešeren ležal na mrtvaškem odru, sta ves čas stala po dva in dva študenta ob straneh kot častna straža. Pogrebnega izprevoda se je udeležilo toliko število narodnega občinstva iz Ljubljane, Kranja, Radovljice, Tržiča in z vsega Gorenjskega, da je bilo na trgu toliko ljudi, da ni bilo dalje videti. Neizmerna žalost je privedla vso to množico k poslednjemu Prešernovemu počivališču.

Tri leta pozneje so postavili na Prešernov grob spomenik. Na sprednji strani so vklesane besede:

DR. FRANCE PREŠERIN
rojen v Verbi 3. decemb. 1800. umerl v Krajnji
8. febr. 1849.

Nekoliko nižje stoje besede, ki jih je zapel Prešeren svojemu prijatelju Smoletu:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Na drugi strani bereš napis:

V pesmih neumerlimu
postavili častitelji njegovi 1852.

Prijazno gorenjsko mesto Kranj je torej lahko ponosno, ker počiva na njegovem pokopališču največji slovenski pesnik.

Digitized by Google

Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne...

Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne,
ko toplo solnce pomladansko seje,
spet ozelenil sem ter tje bo veje,
naenkrat ne 'zgubi moči poprešne;

al vender zanjga ni pomoči rešne;
ko spet znebi se gozd snega odeje,
mladik le malo al nič več ne šteje,
leži tam rop trohljivosti požrešne:

Tak siromak ti v bran, sovražna sreča,
stoji, ki ga iz visokosti jasne
na tla telebi tvoja moč gromeča;

ak hitre ne, je smrti svest počasne,
bolj dan na dan brli življenja sveča,
dokler ji reje zmanjka in ugasne.

Digitized by Google

Spominjaj se smrti!

Dolgost življenja našega je kratka.
Kaj znancev je zasula že lopata!
Odprta noč in dan so groba vrata,
al dneva ne pove nobena prat'ka.

Pred smrtjo ne obvar'je koža gladka,
od nje nas ne odkup'jo kupi zlata,
ne odpodi od nas življenja tata
veselja hrup, ne pevcev pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepoto ljubi sveta
in od veselja do veselja leta,
da smrtna žetev vsak dan bolj dozóri.

Znabiti, da kdor zdaj vesel prepeva,
v mrtvaškem prtu nam pred koncem dneva
molče trobental bo: „Memento mori!"

Digitized by Google

Pevcu.

Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duha!

Kdo ve
kragulja odgnati, ki kljuje srce
od zore do mraka, od mraka do dne!

Kdo uči
izbrisat' 'z spomina nekdanje dni,
brezup prihodnjih odvzet' spred oči,
praznoti vbežati, ki zdanje mori!

Kako
bit' hočeš poet, in ti pretežko
je v prsih nosit' al pekel, al nebo!

Stanu
se svojega spomni, trpi brez miru! —

Digitized by Google

Prešeren — pesnik.

„Vodnik je opisal sam svoje življenje; jaz bi svojega skoraj ne mogel. Vse moje življenje je tako preprosto, tako vsakdanje, da bi kar nič posebnega ne mogel povedati iz njega."

To so besede, ki jih je govoril Prešeren sam o svojem življenju. Iz tega, kar smo čuli o njegovem življenju, pa razvidimo, da je tudi v tem „preprostem, vsakdanjem" življenju dosti zanimivega, dosti žalostnega, da je torej Prešeren sodil samega sebe jako skromno.

Njegovo življenje — kakor ga gledamo sedaj razgrnjeno pred seboj — se zrcali v njegovih pesmih, ki so vzklile iz njegovega notranjega življenja. Že iz pesmi, ki sem jih vpletel med njegov životopis, se nam kaže globočina, iskrenost in lepota Prešernove pesniške duše.

Sem dolgo upal in se bal,
slovo sem upu, strahu dal;
srce je prazno, srečno ni,
nazaj si up in strah želi.

S temi besedami je opisal Prešeren tisto življenje, ki ga je živel s svojim čutečim srcem. Sedaj, ko poznamo zgodovino našega pesnika, tudi umejemo žalostne glasove, ki se je vanje izlila njegova tožba. Navdaja nas iskreno sočutje, a obenem tudi veliko občudovanje, da je bilo Prešernu mogoče v takih raz-

Digitized by Google

merah pesniti take poezije. To bi drugače ne bilo mogoče, ako bi ne bil Prešeren velik, resničen pesnik, ki ga je silila njegova notranja pesniška moč, da je izlival svoja čuvstva v nesmrtne pesmi. To njegovo pesniško moč lahko primerjamo z bistrim gorskim vrelcem, ki svobodno kipi iz zemeljske notranjščine.

Prešernove poezije so mnogovrstne in različne. Od najnežnejše pesemce do ostre zabavljice, od vesele zdravice do otožne obsmrtnice in pretresljive pripovedne pesmi (balade) se razliva in razcvita čarobnost njegovih poezij. Občudujmo veliko, bogato dušo, ki je iz nje izšel ta venec dragocenih biserov!

Prešeren ni iskal zgledov svojim poezijam drugod: narekovalo mu jih je njegovo srce, zajemal jih je iz nesreče svoje domovine. Nesreča njegove domovine in lastna nesreča sta glavni misli vseh njegovih pesmi.

Pred Prešernom je živel Valentin Vodnik, ki je zlagal pesmi. In kako preproste so te pesemce! Med Vodnikovo smrtjo in med časom, ko se je Prešeren prvič oglasil, je minilo samo dobrih deset let. In vendar: kakšna razlika je med obema pesnikoma v mislih, jeziku in obliki. V književnosti nobenega naroda ne vidimo takega slučaja, da bi se pojavile takoj po prvih poizkušnjah v pesništvu najbolj umetne, najbolj dovršene pesmi.

Prešeren je lirik, t. j. v njegovih pesmih odmevajo udarci srca, iz njih odsevajo misli in čuvstva plemenite duše. Njegove pesmi so odsev vsega, kar je živelo v njem. Prešeren je prvi obogatil naše, dotlej tako siromaško slovstvo z vsemi glavnimi pesniškimi oblikami, ki jih imajo drugi omikani narodi. On je prvi, ki je dal slovenskemu pesništvu dovršeno, umet-

Digitized by Google

niško popolno vsebino. Prešeren je prvi, ki je našemu pesništvu določil in ustvaril stalno pesniško mero. Zatorej po pravici imenujemo Prešerna stvarnika in ustanovnika slovenskega pesništva.

Prešerna pa ni dovedla do te popolnosti zgolj lastna duhovitost in bistroumnost. Ves čas svojega življenja se je vztrajno učil. Poznal je slovstvo drugih narodov. Poznal je grško, latinsko, italijansko, francosko, angleško, nemško in slovansko slovstvo; poznal pa je dodobra zlasti narodne pesmi slovenske. Vse to bogato znanje je obvladala njegova velika duša, ki je ustvarjala svoje samorodne pesmi.

Pesnik Jožef Stritar, ki je prvi prav ocenil Prešernove poezije, pravi o njih: Ko bi se sklicali narodi pred sodnji stol, naj se izkažejo, kako so gospodarili z izročenimi talenti; kako se je vsak po svoje udeležil vesoljne, človeške omike: smel bi se mali slovenski narod brez strahu pokazati med drugimi z drobnimi bukvicami, katerim se pravi: Prešernove poezije.

Digitized by Google

Prešernov spomenik v Ljubljani.

Digitized by Google

Digitized by Google

Uvod h „Krstu pri Savici".

Valjhun, sin Kajtimara, boj krvavi
že dolgo bije za krščansko vero,
z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi;
končano njuno je in marsiktero
življenje, kri po Kranji, Korotani[1])
prelita napolnila bi jezero.
Gnijo po polju v bojih pokončani
trum srčni vojvodi in njih vojščaki,
sam Črtomir se z majhnim tropom brani.
Bojuje se najmlajši med junaki
za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
za Črte, za bogove nad oblaki.
On z njimi, ki še trd'jo vero krivo,
beži tja v Bohinj, v Bistriško dolino,
v trdnjavo zidano na skalo sivo.
Še dandanašnji vidiš razvalino,
ki Ajdovski se gradec imenuje,
v nji gledaš Črtomirovo lastnino.
Devetkrat veči množ'ca jih obsuje
in zveste straže kroginkrog postavi,
odvzame up jim vse pomoči tuje;
visoke odre tamkaj si napravi,
zidovje podkopuje, vrata seka;
ne polasti se njih, ki so v trdnjavi.
Šest mescev moči tla krvava reka,
Slovenec že mori Slovenca, brata —
kako strašnà slepota je človeka.
Ko niso meč, sekira in lopata
jih mogle, lakota nepremagljiva
preti odpreti grada trdna vrata.

[1]) Korotan = Koroško.

Digitized by Google

Dalj Črtomir jim reve ne zakriva,
besede te tovaršem reče zbranim:
„Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
Le malo vam jedila, bratje, hranim,
borili smo se dolgo brez podpore,
kdor hoče se podati, mu ne branim;
kdor hoče vas dočakat' temne zore,
neproste dni živet', nočem enake,
ne branim mu, al jutra čakat' more.
S seboj povabim druge vas, junake,
vas, kterih rama se vkloniti noče.
Temnà je noč, in stresa grom oblake;
sovražnik se podal bo v svoje koče,
le majhen prostor je tja do goščave,
to noč nam jo doseči je mogoče.
Največ sveta otrokom sliši Slave,
tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vol'jo vero in postave.
Ak pa naklonijo nam smrt bogovi,
manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim solncem sužni dnovi!"
Ne zapusti nobeden ga v tej sili,
molče orožje svoje vsak si vzame,
strahljivca v celem ni imel števili;
al komaj vrata so odprta, vname
se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje:
Valjhun tam s celo jih močjo objame.
Tud' on se je zanesel na njih spanje,
prelesti mislil je ozidje grada
in ponevedoma planiti nanje.
Ko svojo moč najbolj vihar razklada,
okrog vrat straža na pomoč zavpije,
in vstane šum, da mož za možem pada.
Ko se neurnik o povodnji vlije,
iz hriba strmega v doline plane,
z derečimi valovami ovije,
kar se mu zoperstavi, se ne vgane
in ne počije prej, da jez omaga;
tak vrže se Valjhun na nekristjane.
Ne jenja prej, dokler ni zadnja sraga

Digitized by Google

krvi prelita, dokler njih kdo sope,
ki jim bilà je vera čez vse draga.
Ko zor zasije na mrličev trope,
leže, k' ob ajde žetvi al pšenice
po njivah tam leže snopovja kope.
Leži kristjanov več od polovice;
med njimi, ki so padli za malike,
Valjhun zastonj tam išče mlado lice
njegà, ki kriv moritve je velike. —

Valjhun je bil koroški vojvoda in poseben preganjalec nevernikov. Že njegov oče Kajtimar se je jako trudil, da bi razširil krščansko vero po Koroškem in Kranjskem. Ali Slovenci so se stare vere trdo držali in preganjali kristijane, posebno pa misijonarje.

Avrelij, Droh in Črtomir so bili poglavarji nevernikov. Črtomir se je dal pozneje krstiti pri slapu Savice.

Živa je bila boginja, Črti so bili bogovi starih Slovanov.

Digitized by Google

VSEBINA.

Prešernova slika.	Stran:
Predgovor	3
Uvod	5
Prešernova mlada leta	7
Prešernova rojstna hiša	8
Vrba!	10
Dijak v Ljubljani	11
Nuna in kanarček	14
Dijak na Dunaju	16
Slovo od mladosti	19
Abecedna vojska	21
Zdravljica	23
Prešeren v Ljubljani	25
Komùr je sreče dar bilà klofuta	31
Prešeren v Kranju	32
Hiša v Kranju, kjer je Prešeren umrl	33
Čez tebe več ne bo, sovražna sreča	35
Prešernova smrt	36
Prešernov nagrobni spomenik	37
Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne	39
Spominjaj se smrti!	40
Pevcu	41
Prešeren — pesnik	42
Prešernov spomenik v Ljubljani	
Uvod h „Krstu pri Savici“	45

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google